

A. Palvadre. Arvustus. Prof. dr. Stephan v. [István] Csekey.
Die Verfassungsentwicklung Estlands 1918–1928. –
Riigiõiguse aastaraamat 4/2023, lk 307–315.

[Arvustus] Prof. dr. Stephan v. [István] Csekey. Die Verfassungsentwicklung Estlands 1918–1928

Verlag von I. C. Mohr, (Paul Siebeck). Tübingen 1928*

ANTON PALVADRE

Eesti õigusteadlastele teeb suurt muret küsimuse lahendamine, kuidas rahvusvahelisele õigusteadlaste perele kättesaadavaks teha Eesti õiguse allikad ja riigi õiguslikku struktuuri puutuvad materjalid. Möödunud aastal kujunes see küsimus isegi läbirääkimiste esemeks Tartu Ülikooli õigusteaduskonna ja Tartu ning Tallinna Õigusteadlaste Seltside vahel, mille üle läbirääkimised alles käimas. Kuid selle probleemi osalisele lahendamisele on asunud üksikud Eesti õigusteadlased omaette, käsitledes välismaa ajakirjades ja eri-väljaannetes üksikuid Eestisse puutuvaid õigusteaduslikke probleeme ja pakkudes tõlkes vastavat juriidilist materjali. Eesti Vabariigi 10 aasta juubeli puhul on ka prof. Csekey Eesti põhiseadusliku riigikorra arenemise üle avaldanud pikema artikli Saksa juriidilises ajakirjas „Das öffentliche Recht der Gegenwart – Jahrbuch des öffentlichen Rechts“¹, mis ühtlasi ilmunud äratõmbena eriraamatuna. Autor on omale ülesandeks seadnud näidata, kuidas Eesti põhiseaduses leiduvad juhtmõtted on seni praktiliselt teostunud. Alul annab autor ajaloolise ülevaate põhiseaduse juhtmõtete tekkimisest, käsitledes 24. veebr. 1918. a. manifesti kõigile Eestimaa rahvastele, Eesti vabariigi valitsemise ajutist korda 4. juunist 1919. a. ja maksvat põhiseadust; järgnevatel peatükkides peatub autor eraldi riigi maa-ala

* Originaal: A. Palvadre. [Arvustus] Prof. dr. Stephan v. [István] Csekey. Die Verfassungsentwicklung Estlands 1918–1928. Verlag von I. C. Mohr, (Paul Siebeck). Tübingen 1928. – Õigus 1929/1, lk 24–27.

¹ Ajakirja pealkiri tõlkes: „Tänapäeva avalik õigus – avaliku õiguse aastaraamat“. – *Siin ja edaspidi toimetaja Marju Luts-Sootaki märkused.*

ja riigi sümbolite (riigi lipp ja vapp), rahva ja kodanikkude põhiõiguste, ning riigikogu, valitsuse ja kohtu funktsioonide juures, seega jälgides põhiseaduse ainestiku korda. Raamatu lisasse on paigutatud tähtsamate riigiõiguslike seaduste ja määruste tõlked. Tõlgitud on põhiseadus² ja selle maksmapaneku seadus³, Ajutised administratiivseadused 19. nov. 1918. a.⁴, Ajutine riigikontrolli-seadus 5. veebr. 1919. a.⁵, Administratiivkohtu kord 12. veebr. 1919. a.⁶, Oma-valitsuste ajutine järelevalve seadus 11. okt. 1919. a.⁷, Riigikogu kodukord 24. apr. 1921⁸, Kodakondsuse seadus 27. okt. 1922⁹, Juhtnõõrid kodakondsuse seaduse kohta 25. nov. 1922¹⁰, Riigikorra kaitse seadus 12. veebr. 1925¹¹, Vähemusrahvuste kultuur-omavalitsuse seadus 12. veebr. 1925¹², Vähemusrahvuste kultuur-omavalitsuse korralduse määrus 8. juunist 1925¹³, Rahvusnimekirjade pidamise määrus 8. juunist 1925¹⁴, Juhtnõõrid vähemusrahvuste kultuur-omavalitsuste kultuur-hoolekogude tegevuse kohta 18. dets. 1925¹⁵, Usuühingute ja nende liitude seadus 12. nov. 1925¹⁶ ja Riigikogu valimise, rahvahääletamise ja rahvaalgatamise seadus 18. veebr. 1926¹⁷. Autor selgitab ja klassifitseerib teaduslikult põhiseaduse vorme, näitab, kuidas need praktiliselt on teostatud ja missuguseid lahkarvamusi nad on esile kutsunud. Üldiselt suhtub autor Eesti

² Eesti Vabariigi põhiseadus, 09.08.1920. – RT 1920, 113/114, 243.

³ Vabariigi põhiseaduse ning Riigikogu valimiste, rahvahääletamise ja rahvaalgatamise õiguse seaduse maksmapaneku seadus, 09.08.1920. – RT 1920, 113/114, 244.

⁴ Ajutised administratiivseadused. – RT 1918, 1, lk 7.

⁵ Ajutine seadus Eesti riigikontrolli kohta, 15.02.1919. – RT 1919, 9, 22.

⁶ Administratiivkohtukord, 19.02.1919. – RT 1919, 10, 23.

⁷ Omavalitsuse ajutine järelevalve seadus, 22.10.1919 – RT 1919, 78, 149.

⁸ Riigikogu kodukord, 04.05.1921. – RT 1921, 33, 26.

⁹ Kodakondsuse seadus, 06.11.1922. – RT 1922, 136, 87.

¹⁰ Juhtnõõrid kodakondsuse seaduse kohta, 05.12.1922. – RT 1922, 148/149, lk 727.

¹¹ Riigikorra kaitse seadus, 19.02.1925. – RT 1925, 29/30, 7.

¹² Vähemusrahvuste kulturomavalitsuse seadus, 21.02.1925. – RT 1925, 31/32, 9.

¹³ Vähemusrahvuste kulturomavalitsuse korralduse määrus, 16.06.1925. – RT 1925, 101/102, lk 470.

¹⁴ Rahvusnimekirjade pidamise määrus, 16.06.1925. – RT 1925, 101/102, lk 469.

¹⁵ Juhtnõõrid vähemusrahvuste kulturomavalitsuste kultuurhoolekogude tegevuse kohta, 29.12.1925. – RT 1925, 199/200, lk 1158.

¹⁶ Usuühingute ja nende liitude seadus, 27.11.1925. – RT 1925, 183/184, 96.

¹⁷ Riigikogu valimise, rahvahääletamise ja rahvaalgatamise seadus, 26.02.1926. – RT 1926, 16, 17.

põhiseaduslikusse riigikorrasse heatahtlikult, nimetades Eesti põhiseadust moodsaks ja täiesti arenemisvõimseks [*sic!*] (lk. 175). Kuid koos meie kodumaa-
liste arvustajatega loeb ka autor põhiseaduse suurimaks puuduseks valitsemis-
süsteemi, kus riigivanem ja vabariigi valitsus ei kujunda mingit vastukaalu riigi-
kogule, mille tagajärjel täidesaatev võim on ainult seaduseandliku võimu agendiks
(lk. 206). Autor arvab, et proportsionaalne valimisviis ja parteide rohkus koos
püüetega kunstliku parlamentarismi poole – parlamentarismiks puuduvat Eestis
tähtsad eeldused – ei võimaldavat püsivat valitsust ja ainult tänu rahva iseloomule
ei kandvat valitsuskriisid Eestis tõsist ja rasket iseloomu, esinedes mitte
tihedamalt, kui presidentidegagi vabariikides, (lk. 206–207). Oma raamatus:
„*Парламентаризм и суверенное государство*“¹⁸ tähendab prof. Maim õieti, et
parlamentaarne riigikorra käsitlemisel on õpetlased tihti monarhilise riigikorra
põhjal kujundatud konstruktsioonide võimuses, mis asjaolu segab selgitada riigi-
õiguse mõisteid parlamentarismi ajajärgu faktiliste vahetõendade kohaselt (lk. 31),
kuna aga riigiõiguse põhilauseid peab tuletama ikkagi realiseerunud ajajärgu
riikluse faktilistest vahetõendadest. Parlamentarismi juures domineerib faktiliselt
alati seaduseandlik kogu valitsuse üle ja kui seejuures ei sünni riiklikku [*sic!*]
katastroofe, siis ei saa seda seletada üksnes rahva hea iseloomuga. Igatahes ei
kanna niisugune seletus parlamentarismi teadusliku uurimuse tulemuste ilmet.
Miskipärast peab autor ka põhiseaduse § 25¹⁹ ainult põhiseaduse kokkuseadmisel
valitsenud ajavaimu kajastuseks ja majanduspoliitilise sotsialismi mõttekäigu
avaldiseks (lk. 189), kuigi tema sealsamas tõendab, et selle normiga on kinnitatud
maksev kord tööliste kinnitamise²⁰ alal ja et selles normis üles seatud programm
on osaliselt juba eriseadustega teostatud. Teistes uutes konstitutsioonides, eriti ka
Saksa konstitutsioonis, on riigi sotsiaalpoliitilised ülesanded palju laiemat käsitlust

¹⁸ Tollase Tartu ülikooli riigiõiguse õppejõu ja peatse professori Nikolai Maimi venekeelne doktoritöö ilmus 1927. aastal Tartu Ülikooli toimetiste sarjas. Selle saksakeelse kokkuvõtte eestikeelne tõlge „Parlamentarism ja suveräänne riik“ (tõlk. S. Runnel) on ilmunud „Eesti mõtteloo“ sarja kogumikus N. Maim. Mundoloogia. K. Strauss (koost.). Tartu 2008, lk 164–198. Riigiõiguse sihtkapitali ettevõtmisel ja toel on valmimas ka kogu raamatu eesti-keelne tõlge.

¹⁹ Vrd 1920. aasta põhiseaduse § 25: „Majandusliku elu korraldamine Eestis peab vastama õigluse põhimõttele, mille sihiks on inimeseväärilise ülespidamise kindlustamine sellekohaste seaduste läbi, mis käivad harimiseks maasaamise, eluaseme- ja töösaamise, samuti emakaitse, tööjõukaitse ning nooruse, vanaduse, töövõimetuse või õnnetuste puhul tarviliku toetuse saamise kohta.“

²⁰ Mõeldud on töölistkindlustust.

leidnud kui Eesti põhiseaduses § 25 kujul.²¹ Kõikide autori poolt puudutatud küsimuste juures on käesolevas ülevaates võimatu peatuda. Katsun ära märkida ainult üksikud autori seisukohad, mis erilist huvi pakuvad või mis uusi vastu vaidlusi välja kutsuvad. Kõige pealt väärib tähelepanu autori seisukoht, et põhiseaduse § 24²² ei tee takistusi üldistes huvides eraomanduse võõrandamiseks tasuta. Autori arvamuse järele võib erijuhtudel sellele takistuseks olla ainult kaalutlused praktilise politika otstarbekuse seisukohalt, aga mitte põhiseaduse seisukohalt (lk. 179–180). Peatudes põhiseaduse § 34²³ juures (lk. 193–194) käsitleb autor ka riigikogu juhatuse otsust võõrandatud maade eest tasumaksmise seadust²⁴ rahvahääletamisele mitte panna. Mäletavasti [*sic!*] olid selles küsimuses riigikogu juhatusele juriskonsultideks mõned ülikooli õppejõud, kelle seletuse järele see seadus pidi olema „maksuseadus“. Nüüd asub ka prof. Csekey seisukohale, millel õigusteadlaste enamus algusest peale olnud, et riigikogu juhatuse otsus võis õige olla *poliitiliselt*, mitte aga *juriidiliselt*, sest „maksuseaduse“ all mõistetakse seadust, mis käsitleb riigi sissetulekuid avaliku õiguse alusel.²⁵ Põhiseaduse § 7²⁶ sisalduvat keeldu Eesti kodanikkudel vastu võtta võõraste riikide aumärke ja autähti mõistab prof. Csekey samuti kui E. Maddison

²¹ Eesti 1920. aasta põhiseaduse § 25 ja Saksa 1919. aasta ehk nn Weimari konstitutsiooni art 151 üksikasjalikumalt võrdlust vt M. Luts-Sootak, H. Siimets-Gross. „Inimväärilise ülespidamise kindlustamine“ Eesti Vabariigi 1920. aasta põhiseaduse järgi. – *Juridica* 2020/6, lk 440 jj.

²² 1920. aasta põhiseaduse § 24: „Eraomandus on Eestis igale kodanikule kindlustatud. Ilma omaniku nõusolekuta võib seda võõrandada ainult üleüldistes huvides seaduste põhjal ja seadustes ettenähtud korras.“

²³ 1920. aasta põhiseaduse § 34: „Rahvahääletamisele ei kuulu ega või rahvaalgatamise teel otsustamisele tulla eelarve ja laenude tegemine, maksuseadused, sõjakuulutamine ja rahu-tegemine, kaitseseisukorra väljakuulutamine ja lõpetamine, mobilisatsiooni ja demobilisatsiooni väljakuulutamine, samuti ka lepingud võõraste riikidega.“

²⁴ Riikliku maatagavara loomiseks võõrandatud maade eest tasumaksmise seadus, 05.03.1926. – RT 1926, 26, 23.

²⁵ Senises kirjanduses ja uurimises pigem tagaplaanile jäänud sündmustest ja aruteludest, mis peeti sotsiaaldemokraatide ettepaneku üle panna võõrandatud maade eest tasumaksmise seadus rahvahääletamisele, ning selle katse lämmatamisest riigikogu juhatuses vt K. Visnapuu, M. Luts-Sootak. Lõputa lugu. Eesti maareform kahe ilmasõja vahel. – *Maareform 30: artiklid ja meenutused*. Tallinn 2021, lk 26 jj. Arvutivõrgus: https://maamet.ee/sites/default/files/documents/2021-11/Maareform_30_Artiklid_ja_meenutused.pdf (26.04.2024).

²⁶ Vrd 1920. aasta põhiseaduse § 7: „Eesti Vabariik ei anna autähti ja aumärke oma kodanikkudele, väljaarvatud kaitseväelastele sõja ajal. Samuti ei ole Eesti kodanikkudel õigust vastu võtta võõraste riikide aumärke ja autähti.“

ja Angelus oma põhiseaduse saksakeelses väljaandes²⁷, et keelatud on vastu võtta aumärke sihiga neid kanda. Arvan, et niisugune seletamine on otseses vastuolus § 7 tekstiga. § 7 ei keela *vastuvõetud* võõraste riikide aumärkide *kandmist*, vaid just nende *vastuvõtmist*. Aumärkide annetamise mõte seisab ikka selles, et aumärke kantakse ja § 7 tõlgendamisel vahetegemine aumärgi vastuvõtmise ja selle kandmise vahel on täiesti kunstlik. Kuigi selle normi rikkumisel puudub praegu sanktsioon, peaks vabariigi valitsus ja meie välisesindajad seletama seda normi täpsalt, et kodanikke ära hoida tahtmatust põhiseaduse rikkumisest. Huvitav oleks veel ära märkida, et autori arvamuse järele võib riigikogu muuta harilikus korras rahvahääletamise korras vastuvõetud seadust, kuna põhiseadus sellele tõkkeid ei tee ja selle korra tarvitamisel tuleks arvestada ainult poliitilisi kaalutlusi. Käsitledes Vabariigi valitsuse õigusi, esitab prof. Csekey seisukohta, mis tema mujal juba varem on kaitsenud,²⁸ nimelt, et vabariigi valitsus võib põhiseaduse § 60 p 7²⁹ alusel ilma erivolitusega üldmäärusi välja anda, mis seadusi asendavad või täiendavad (*praeter legem*). Sellest seisukohast lähtudes arvab autor põhiseaduse § 13³⁰ käsitlemisel, et seni kui pole seadustega ära määratud, missugused mõtteavaldused kõlblusega ja riigikaitse huvidega vastuolus on, võiks seda valitsuse üldmäärustega teha (lk. 181). Isiklikult püsin teisel seisukohal. Arvan, et põhiseaduse § 3³¹ järele võib riigivõimu teotsemise aluseks olla ainult põhiseadus ja seadus, ja et selle järelduel peavad ka vabariigi valitsuse üldmäärused

²⁷ Mõeldud on Eugen Maddisoni ja Oskar Angeluse kommenteeritud väljaannet Eesti 1920. aasta põhiseadusest: E. Maddison, O. Angelus. Das Grundgesetz des Freistaats Estland vom 15. Juni 1920. Berlin 1928. Nüüdseks on see kommentaar kättesaadav ka eestikeelses tõlkes: E. Maddison, O. Angelus. Eesti Vabariigi põhiseadus 15. juunist 1920. Kommenteeritud väljaanne. – Riigiõiguse aastaraamat 2/2021, lk 325–410. Arvutivõrgus: https://www.juridica.ee/article.php?uri=2021_riigi_iguse_aastaraamat_2021_eesti_vabariigi_p_hiseadus_15_juunist_1920_kommenteeritud_v_ljaann (26.04.2024).

²⁸ Palvadre pidas nähtavasti silmas Csekey ülevaadet seadustest ja määrustest Eesti õiguse järgi, võrreldes teiste Euroopa riikide konstitutsioonides sätestatu ja tollase riigiõiguse seaduse seisukohtadega üldisemalt: S. Csekey. Die Quellen des estnischen Verwaltungsrechts [Eesti haldusõiguse allikad]. I Teil. Tartu (Dorpat) 1927, lk 61 jj.

²⁹ 1920. aasta põhiseaduse § 60: „Vabariigi Valitsus [...] 7) annab välja seadustega kokkukõlas määrusi ja korraldusi [...]“

³⁰ 1920. aasta põhiseaduse § 13: „Eestis on vabadus omi mõtteid avaldada sõnas, trükis, kirjas, pildis või kujutusel. Seda vabadust võib kitsendada ainult kõlbuse ja riigi kaitseks [...]“

³¹ Vrd 1920. aasta põhiseaduse § 3: „Eesti riigivõimu ei saa keegi teostada muidu, kui põhiseaduse või põhiseaduse alusel antud seaduste põhjal.“

põhinema seadustel (Vrd. ka §§ 8³², 10³³, 17–19³⁴, 24³⁵, 26³⁶). Loen ka eksitavaks ja ebatäpsaks, kui autor nimetab põhiseaduse § 81³⁷ põhjal antavaid seadlusi ja määrusi „Notverordnung’iteks“ ja selgusetu jääb, mis tuleb mõista „Ausnahmeverordnung’i“ all *contra legem* (lk. 202). Võrdlemisi pealiskaudselt on autor käsitlenud põhiseaduse VI peatükki [Kohtust]. Autor arvab, et kohtuvõimu korraldamise alal on üldiselt maksma jäänud endine kord, mis aga on ekslik. § 69³⁸ on üldiselt olulise ja põhjaliku muudatuse toonud endisse korda ja üles seadnud probleemid, mis alles lahendamist ootavad. Riigikohtu, riigikogu ja vabariigi valitsuse vahekord on alles selgitamata, samuti riigikohtu ja kohtuministri vahekord. Neid probleeme autor loomulikult ei puudutagi, kuna tema juba on asunud seisukohale, et üldiselt on endine kord püsima jäänud. Põhiseaduse § 71³⁹ tõlgendab autor, nagu Maddison ja Angeluski, et kohtunikku võib tagandada ametist ainult kriminaalkohtu teel, aga mitte distsiplinaarkohtu teel. Kuid autor nimetab sellejuures täiesti ekslikult, et samal seisukohal asuvat ka prof. Uluots viimasel Õigusteadlaste päeval peetud referaadis: „Kohtuvõimu korraldus põhiseaduses“. Oma referaadis prof. Uluots küsimuse kohta lõplik[k]u vastust üldse ei andnud, vaid ainult oletas järgmist: „Praktiline tagajärg on see, et põhiseaduses on ainult sõnad: „tagandada ametist kohtu teel“ ning laiendava seletuse kaudu võidakse

³² 1920. aasta põhiseaduse § 8: „Isikupuutumatus on Eestis kindlustatud. Kedagi ei või jälgida muidu kui seadustes ettenähtud juhtumistel ja korras [...]“

³³ 1920. aasta põhiseaduse § 10: „Kodu on puutumatu. Ei või olla tungimist eluasemesse või selle läbiotsimist muidu kui juhtumistel ja nõuete täitmisel, mis on seaduses tähendatud.“

³⁴ 1920. aasta põhiseaduse § 17: „Liikumine ja elukoha muutmine on Eestis vaba. Selles vabaduses ei või kitsendada ega takistada kedagi muidu kui kohtuvõimude poolt. Tervishoidlikel põhjustel võivad seda vabadust kitsendada või takistada ka teised võimud vastavais seadustes ettenähtud juhtumistel ja korras.“; § 18: „Kõigil Eesti kodanikkudel on õigus avalikku rahu rikkumata koosolekuid pidada sõjariistadeta. Ühinguisse ja liitudesse koondumine on Eestis vaba. Streigi vabadus on Eestis kindlustatud. Neid õigusi võib seadus piirata ainult avaliku julgeoleku huvides.“; § 19: „Eestis on kindlustatud vabadus elukutset valida ja ettevõtteid avada ning kasutada põllutöös, kaubanduses, tööstuses, samuti muil majandusaladel. Selles vabaduses ei või kedagi kitsendada või takistada muidu kui seaduste põhjal ja piirides.“

³⁵ 1920. aasta põhiseaduse § 24 (viide 22).

³⁶ 1920. aasta põhiseaduse § 26: „[...] Kodanikkude vabaduse ja põhiõiguste erakorralised kitsendused astuvad jõusse seaduslikus korras kindla tähtajani väljakuulutatud kaitseisukorra puhul vastavate seaduste põhjal ja piirides.“

³⁷ Vrd 1920. aasta põhiseaduse § 81: „Vabariigi Valitsusel on õigus välja anda eriseaduses ettenähtud alustel ja korras kaitsevægedesse puudutavaid seadlusi ja määrusi.“

³⁸ 1920. aasta põhiseaduse § 69: „Ülemat kohtuvõimu Eestis teostab Riigikogu poolt valitud riigikohtunikud koosseiv Riigikohus.“

³⁹ 1920. aasta põhiseaduse § 71: „Kohtunikke võib tagandada ametist ainult kohtu teel [...]“

mõelda, et „kohtu teel“ tähendab nii hästi kohtu teel kriminaal-asjajharutamise korras kui ka kohtu teel distsiplinaar-asjajharutamise korras“ (Õigus 1928/5–7, lk. 216). § 71 käsitlemisel [on] ka riigikohtu üldkogu seni püsinud samal seisukohal, nagu prof. Uluotski, nimelt, et põhiseadus ei nõua, et kohtunik võiks ametist tagandatud olla ainult kriminaalkohtu otsusega, mispärast küsimus kuulub lahendamisele harilikkude maksvate seaduste alusel. Maksvate kohtu. Asut. sead.⁴⁰ järele võib aga kohtuniku ametist tagandada ka distsiplinaarkohtu teel. Ebatäppis on ka autori seletus (lk. 211), et riigikohus on administratiivasjades revisjoni astmeks. Arvatavasti on autor mõelnud ainult neid administratiivasju, mis esimeses astmes otsustatakse rahukohtuniku või rahukogu poolt.

Autor on üldiselt oma töös kasutanud laialdast materjali: Asutavas Kogus peetud kõnesid, üksikute isikute vastavaid artikleid ja riigikohtu otsuseid. Kuid selle materjali tarvitamise juures oleks soovinud näha suuremat täpsust, mis küsimuste selgitamisele rohkem kasulik oleks olnud. Näiteks, käsitledes kaitseisukorra küsimust (lk. 189) seletab autor, et kuna kaitseisukorra kohta eriseadust pärast põhiseaduse maksmahakkamist ei ole välja antud, siis tuleb veel maksvaks lugeda sellekohaseid Vene seadusi, mille järele erakordseks seisukorraks on sõjaseisukord ja kindluste jaoks piiramiseseisukord. Seejuures aga tähendab autor, et riigikohus on oma otsuses nr. 32 – 1926 a.⁴¹ asunud teisele seisukohale. Missugusele? – seda autor ei ütle. Tegelikult on aga selles otsuses riigikohus samuti lugenud maksvateks vastavad Vene seadused ja ainult konstateerinud, et maksvad Vene seadused näevad ette üldist erakordset seisukorda kolmel kujul: kui kõvendatud valvekorda, erakordset valvekorda ja sõjaseisukorda.⁴² Käsitledes § 15⁴³ ette nähtud petitsiooniõigust, seletab autor, et riigikohtu otsusega nr. 64 –

⁴⁰ Mõeldud on Vene impeeriumi aegset kohtuasutuste seadust, mis kehtis kuni 1938. aastani jätkuvalt ka Eesti Vabariigis, ehkki sellesse tehti üksikuid muudatusi. Tervikteksti eesti keelde ei tõlgitudki ja nii oli endiselt kasutuses Vene impeeriumi seadustekogu (*Свод законов российской империи*) 16. köite 1. osa *Учреждение Судебных Установлений* (kohtuasutuste loomine).

⁴¹ Vt Riigikohtu administratiivosakonna otsus 21.09/01.10.1926. – 1926. a. Riigikohtu otsused. „Õiguse“ väljaanne. Tartu 1927, lk 55–58.

⁴² Üksikasjalikult on Vene impeeriumi ajast pärit eriolukorraõiguse kehtimist Eesti Vabariigis käsitlenud J. Lindmets. Vene keisririigi õigus kui Eesti Vabariigi algusaegade eriolukorraõigus ja 1930. aasta kaitseisukorra seaduse eeskuju. Magistritöö. Juhendajad M. Luts-Sootak, H. Siimets-Gross, H. Vallikivi. Tartu 2020. Arvutivõrgus: <https://dspace.ut.ee/handle/10062/68537> (26.04.2024).

⁴³ 1920. aasta põhiseaduse § 15: „Eestis on kindlustatud õigus pöörata kaebustega ja palvetega vastavate avalikkude asutuste poole. Pöördumiste kaasas ei tohi käia mingi surveabinõu. Vastavad asutused on kohustatud asjale andma seadusliku käigu.“

1923. a. on tunnustatud § 15 põhjal õigust pöörduda mitte ainult riigikogu ja valitsusasutiste, vaid ka *kohtute* poole (lk. 184). Säärast õigust selles otsuses ei ole tunnustatud.⁴⁴ Käsitledes § 48⁴⁵ puhul riigikogu liikme immuniteedi küsimust tsiteerib autor O. Strandmanni [*sic!*] kõnet Asutavas Kogus, mille järele riigikogu liikmeid ei või vastutusele võtta ainult *politiliste* kõnede pärast, kuna aga laimu ja sõimu pärast neid võib kohtulikule vastutusele võtta, ning tähendab, et lähema seletuse on see küsimus leidnud riigikohtu kriminaalosakonna otsuses 19./26. maist 1926. a. nr. 243.⁴⁶ Milles see lähem seletus seisab – autor ei nimeta. Tegelikult on aga see lähem seletus hoopis teissugune, kui seda esitatud Strandmanni kõne väljavõttest võib järeldada.⁴⁷

Silma puutunud ebatäpsusest võiks veel nimetada, et peatudes omavalitsuste asutiste koosseisu juures, tähendab autor, et maa-, linna-, alevi- ja vallavalitsused koostuvad maaesimehest, linnapeast, alevi- ja vallavanemast, *nende abidest* ja vastavatest sekretäridest. Maa- ja linnavalitsuse liikmed ei ole aga mitte kõik esimeeste abid. Lõppeks veel mõned sõnad lisade kohta. Neist olen lähemalt läbi vaadanud ainult Administratiivkohtu korra tõlke. Kahjuks on autor andnud tõlke selle seaduse esialgse teksti järele, arvestamata jättes neid muudatusi, mis §§ 31, 37 ja 38 tehtud – 1904. [peab olema 1924]⁴⁸ ja 1925.⁴⁹ aastal kohtumaksude seadustega. 1928. a. väljaandes oleks tulnud neid muudatusi ära märkida, eriti veel, kui autor on juurde lisanud märkuse, et 1. jaanuarist 1928. a. tuleb lugeda marga asemel sent ja 100 marga asemel 1 kroon. Sõna „määrus“ on autor tõlkinud

⁴⁴ Vrd Riigikohtu administratiivosakonna otsust 21.12.1923. – 1923. a. Riigikohtu otsused. „Õiguse“ väljaanne. Tartu 1924, lk 129–132. Otsuses ei olnud otseselt juttu õigusest pöörduda kohtusse põhiseaduse § 15 alusel, vaid sellest, et kui ülemus ei nimeta alluva ametniku vallandamise otsuses vallandamise põhjuseid (nagu oli võimalik varem kehtinud Vene õiguse järgi), siis ei saa kohus vallandamise õiguspärasust kontrollida.

⁴⁵ 1920. aasta põhiseaduse § 48: „Riigikogu liige ei kanna mingisugust vastutust peale kodukorras ettenähtu poliitiliste avalduste eest, mis ta on teinud Riigikogus ja tema komisjonides.“

⁴⁶ Riigikohtu kriminaalosakonna otsus 19./26.1926. – 1926. a. Riigikohtu otsused. „Õiguse“ väljaanne. Tartu 1927, lk 135–136.

⁴⁷ Csekey ei öelnud, et Riigikohus oleks § 48 lähemalt seletanud, vaid väitis hoopis, et Riigikohus on andnud sellele laiema tõlgenduse kui Strandman Asutavas Kogus. Sama väitis siin sisuliselt ka Palvadre ise.

⁴⁸ Kohtumaksude ja -kulude seadus, 27.06.1924. – RT 1924, 81/82, 47.

⁴⁹ Kohtumaksude ja -kulude seaduse muutmise ja täiendamise seadus, 30.03.1925. – RT 1925, 57/58, 24. Selle seadusega administratiivkohtupidamise seadust aga ei muudetud ja Palvadre etteheide ei olnud antud juhul asjakohane.

igal pool „Verordnung“, mis pole täppis: [Administratiivkohtu korra] § 2 järele võib protesteerida ja kaevata administratiivasjus valla-, alevi-, linna- ja maanõukogude, üksikute ministriumide jne. otsuste, korralduste ja määruste vastu, kui need maksvate seadustega või *seadusejõuliste kohtulikkude määrustega* kokku ei käi. Esimesel korral pole „määrus“ mitte „Verordnung“, s. o. üldmäärus, vaid konkreetse asja lahendamine administratiivaktiga, ainult teisel korral on „määruse“ all mõistetud „üldmäärust“ – „Verordnung“. „Verordnung“ ehk „üldmäärus“, kui tema seadusepärane on – on ikka kohuslik ja saksa keelest eesti keelde tagasi tõlkides kujuneks § 2 nii, et üldmääruse peale võib kaevata, kui tema üldmäärusega kokku ei käi. On ju õige, et meil tarvitatakse sõna „määrus“ vahel üldmääruse mõistena, vahel otsuse ja korralduse teisendina. Näiteks siseminister vahel „otsustab“, vahel „määrab“ kedagi sõjaseisukorra piirkonnast välja saata. Kuid Administratiivkohtu korra § 2, 5, 6 ja 22⁵⁰ käsitlemisel tuleb kindlasti vahet teha lihtsalt „määruste“ ja „seadusejõuliste kohustuslike määruste“ vahel, ning ainult viimasel juhul oleks kohane „määrust“ tõlkida sõnaga „Verordnung“, et mõistete vahe oleks selgem.

Üldiselt pakub prof. Csekey raamat rikkalikku materjali välismaalastele tutvumiseks Eesti riigikorraga ja riigiõiguslike küsimustega ning huviga loeb teda ka eesti õigusteadlane, sest paljud põhiseaduses üles seatud probleemid on alles läbi töötamata ja välja arendamata ning iga tõsine mõtteavaldis sellel alal väärrib tähelepanu ja tänu.

⁵⁰ 1919. aasta administratiivkohtukorra § 2 tsiteeris Palvadre ise juba küllalt täpselt. Vrd ka § 5: „Rahukogudele alluvad: a) protestid ja kaebtused linna- ja maakonnanõukogude (volikogude) määruste ja otsuste peale; [...]“; § 6: „Kõrgemale riigikohtule alluvad; 1) kaebtused üksikute ministriumite, nende osakondade ja teiste kõrgemate administrativ-asutuste otsuste, korralduste ja määruste vastu; [...]“; § 22: „Administrativ-kohus võib otsustada: [...] 2) protesteritud ehk kaebatud korraldusi, määrusi, otsusi ehk tegevust kas täielikult ehk osalt tühjaks tunnistada, tarvilisel korral ette kirjutades, tühjastunnistatud akti asemel uus korraldus, määrus ehk otsus välja anda, [...]“; 3) ette kirjutada vastavale asutusele ehk ametnikule kas teatud tegevus ette võtta ja täita, kui see talle seaduse ehk valitsusvõimu kohustava määruse läbi sunduslik [...]“.